Zalai Károly

Vatikáni beszélgetés

1600. február 17. késő este volt. Bellarmino és Madruzzi bíboros egy vatikáni palotában beszélgetett egymással. Mindkettőnek ünnepélyes, kicsit fáradt, és gondterhelt volt az arca. Bellarmino fölállt, egy szekrényhez ment, ahonnan karcsú kristályüveget vette elő, zöld színű likőrt töltött két apró pohárkába, tálcára tette őket, s odavitte Madruzzihoz. Ezután koccintottak, s Bellarmino határozott hangon azt mondta: egészségünkre, úgy hiszem, megérdemeljük ezt a pár kortyot! Mindketten kiürítették a poharakat, Bellarmino pedig leült egy hatalmas karosszékbe, és az ablakra szegezte tekintetét. Látszott rajta, hogy a mondanivalóját fogalmazza. Vége az ebfajzatnak, sóhajtotta. Azt hiszem, életünk legnehezebb hónapjai állnak mögöttünk, de győzedelmeskedtünk, s jó szolgálatot tettünk ügyünknek. Madruzzi egyetértően bólintott. Jól mondta bíboros uram, felelte. Jómagam is, rá gondoltam éppen, s még most is összerándul az idegességtől a gyomrom, ha fölidézem lázító szavait. Megérdemelte a büntetését! Mindazért, amit tett, több halállal kellett volna lakolnia! Bellarmino ekkor idegesen fölállt, az ablakhoz sétált, félrehúzta a függönyt, a kertet nézte, s anélkül, hogy hátrafordult volna, így szólt: pontosan! Ez az ember sorscsapása volt a Földnek! Ördögi személyiség. Ha belegondolok, már amiként világra jött, jelezte, hogy valami nincs rendben vele. Madruzzi, nem szólt, azon töprengett, odamenjen-e Bellarminóhoz, de végül ülve maradt, s hangját fölemelve megkérdezte, mire gondolt a másik. Bellarmino homlokráncolva válaszolta: Több dolog is arra utalt, hogy pár évtizede olyan ember született, akivel majd meg fog gyűlni a világ baja. Képzelje el, fogalma sem volt a születése napjáról. Pökhendien csak annyit mondott, amikor megkérdeztem erről – mert a kihallgatási jegyzőkönyvben rögzítenünk kellett személyi adatait –, hogy valamikor 1548-ban látta meg a napvilágot, a Nápoly melletti Nolában. Úgy emlékszik, ragyogó fényár fogadta, bár azt mondják január volt, de ő ezt nem hiszi, mert érett gyümölcsök illata kúszott az orrába. De hát lényeges-e ilyen apróság, kérdezte pökhendin, itt vagyok, mint kegyed látja, nagyjából 52 évesen, s ha fölmentenek az ellenem hozott koholt vádak alól, bizonyára még sok-sok évet megélhetek, mert igen erősnek és egészségesnek érzem magam, hála a nolai napsütésnek, s a tenger felől érkező friss szeleknek. Ezt mondta a megátalkodott, kérdezte láthatóan fölháborodva Madruzzi. Szó szerint, hangzott a válasz. Nem is megy ki azóta a fejemből. No persze, modort sohasem tanult, hiszen az apja valami bugris volt, ám

nagyravágyó, hisz az alig tízesztendős kölkét Nápolyba küldte, hogy ott teológiát tanuljon. Disznók elé gyöngyszemeket szórtunk. Ez volt az első óriási hiba, a taknyost azonnal ki kellett volna penderíteni az utcára. De ez a szörnyszülött sajnos novícius lett, méghozzá a San Domenico Maggiore-i kolostorban, ahol megjegyzem a jó Aquinói Tamásunk elhunyt. Isten nyugosztalja, vágta rá Madruzzi, s úgy döntött, hagyja, hogy Bellarmino tovább beszéljen. Ezért csak annyival toldotta meg, hogy hallotta, a kolostorban már a kezdet kezdetén sok baj volt vele. Hát igen, nyögte Bellarmino, s visszajött az asztalhoz. Ennek a Brunónak a jelleme kapcsán épp az imént emlegettem a disznókat. Ha életpályájára gondolok, megint csak ez a háziállat jut eszembe, ugyanis ez a pokolfajzat a későbbiekben úgy habzsolta a tudományt, mint a disznók a moslékot. Mindent lenyelt, legyen az Platón, Püthagorasz, Arisztotelész, Averroës, Nicolaus Cusanus, Marsilio Ficino, Augustinus, Ramon Llull vagy a hírhedt Agrippa von Nettesheim. De azt hiszem leginkább Erasmus zavarta meg a fejét. Őt próbálta meg utánozni, hisz a hollandus is keresztül-kasul utazgatott Európában, állandóan szónokolt, és sehol nem maradt hosszabb ideig nyugton. S ne feledjük: közben rosszmájú megjegyzéseket tett a szerzetesi életről, mely véleményt ez a Bruno is hamar elsajátította. Így aztán ő is lázadozni kezdett, és igen gyorsan szembekerült az oktatóival. Amikor a per során emlékeztettem kihágásaira, mit gondol a bíboros úr, mit válaszolt!? El nem tudom képzelni, felelte Madruzzi. Bellarmino dühös ábrázatát az asztalra szegezve ekként szólt. Ha visszaemlékezem erre, még most is elönt a pulykaméreg, pedig én aztán tudok uralkodni magamon. A megátalkodott azt hajtogatta nekem, hogy ez a segítség valójában akadályozta őt magasabb elfoglaltságaiban, oktatói ugyanis le akarták láncolni a szellemét, hogy egy nyomorult és abszurd rendszer rabszolgája legyen. Így merte nevezni a kolostori életet, amit valamennyien jól ismerünk, s nap mint nap hálát adunk az Úrnak, hogy megajándékozott minket ezzel a tiszteletre méltó intézménnyel. Hallatlan, kiáltotta Madruzzi! Ilyen szavakkal illette a semmirekellő a kolostort és a tanítóit!? Tökéletesen kiviláglik belőle, micsoda abszurd gondolatok rabja volt! „Magasabb elfoglaltságok", „szabad szellem", „rabszolgaság"! Így csak az beszélhet, akit elhagyott a hite. Tökéletesen igaza van, helyeselt Bellarmino. A legnagyobb hiba az volt, hogy 1573-ban mindezek ellenére pappá szentelték, két évre rá meg teológialektor lett a kolostorban, és a filozófiatanári cím megszerzésére készült. Közben persze tovább falta a könyveket, hogy összetákolhassa bűnös világnézetét. Ám ekkor a mi nagy szerencsénkre, a környezete észlelte miben sántikál. Hál' istennek rádöbbentek, hogy eretnekkel van dolguk, s eltiltották őt a misézéstől. Erről én is hal-

lottam, válaszolta Madruzzi. Ezután dobta sutba a szerzetesi ruhát, s menekült el Nápolyból, s lett belőle világ csavargója, nemde!? Bellarmino szomorúan bólintott. Jól mondja, bíboros uram! Hol mindenhol megfordult ezután ez a szélhámos!? Mint valami vigéc végigkuncsorogta hamis szellemi portékáival Európa szinte összes nagyobb városát és nevesebb egyetemeit. Párizsban és Londonban – hol másutt –, majdnem sikerrel járt, de szerencsére mindenütt vannak bölcs emberek, akik rájöttek, hogy csupán egy bitang szemfényvesztővel van dolguk. De az állandó sikertelenség sem tudta őt térdre kényszeríteni, ez is bizonyítja, hogy őrülttel volt dolgunk. Tovább menekült tehát, s mi sem természetesebb, hogy ezt követően a gaz Luther földjén húzta meg magát, ahol áttért az evangélikus hitre, és azt hangoztatta, hogy a világszellem Egyiptom, Asszíria, Görögország és az ókori Róma után a Német-római Császárságban lelt otthonra. És nem átallott az ördögi Lutherről, mint a pápaság elleni küzdelem élharcosáról zengedezni. De aztán itt is útilaput kötöttek a talpára, mert bárhol is tartózkodott, impertinens személyisége miatt előbb-utóbb összetűzésbe került a környezetével. Kibírhatatlan ember volt! Ha a bíboros úr, megenged egy megjegyzést, szólt közbe Madruzzi, szerintem nem volt ki mind a négy kereke. Hogy lehet olyasmit mondani, hogy a világ végtelen!? Ez csak egy elmebeteg locsogása lehet. Fején találta a szöget, pattant föl az asztaltól Bellarino, s úgy járta körbe az asztalt, mint valami ketrecbe zárt vad. Ami ezután történt vele, azon mindig jókat derültem. Hallotta-e a bíboros uram, hogy Prágában Rudolf császár, akiről, ugye, mindannyian tudjuk, hogy a zavaros tanok nagy támogatója, 300 tallért adott neki, csak hogy mihamarabb elhagyja a várost. Tübingenben már csupán 4 tallért ajánlottak fel neki mindezért. Helmstedtben meg a mágiáról olyan előadásokat tartott, hogy a helyi plébános azonnal kiátkozta. Frankfurtból is ki akarták ebrudalni, de a karmeliták búvóhelyet biztosítottak neki, s még azt is elérte, hogy a híres könyvvásáron bemutathatta gyalázatos firkálmányainak egyikét. És ha jól tudom, ez volt a mi nagy szerencsénk, jegyezte meg Madruzzi. Bizony, folytatta a még mindig sétáló Bellarino. Hiszen itt találkozott Giovanni Mocenigóval, aki aztán meghívta magához Velencébe. De hamar rájött, hogy Bruno szélhámos, s valószínű az ördöggel cimborál. Szerencsére mesélt erről a gyóntatójának, aki azt tanácsolta neki: a leggyorsabban jelentse föl, hogy a bűnös bíróság előtt feleljen tévelygéseiért. Így került aztán ide hozzánk. De bennem aztán emberére talált. Bár megpróbált lyukat beszélni a hasamba, én átláttam a szitán. Ez a szerencsétlen abszolúte el volt telve magától. Nem is tudom, honnan vette a bátorságot a kijelentéseihez? Madruzzi, aki már percek óta hallgatott, úgy érezte, most kell neki átvennie a szót. Honnan máshonnan,

mint az ördögtől, szólt közbe haragosan, s keresztet vetett. Mit várhatunk valakitől, aki számtalan napot vél látni a csillagos égen és a lélekvándorlást is lehetségesnek tartja!? Tagadja a Teremtést az univerzum örökkévalósága nevében, kritizálni meri Jézus Urunkat, elutasítja a Szentháromságot, kétségbe vonja Mária szüzességét, megveti a teológiát, az inkvizíciót, és ellensége a misének. Bellarmino hevesen bólogatott. Szerintem elsősorban abban terhel minket némi felelősség, vette át újra a szót, hogy ilyen sokáig vártunk a büntetéssel. Én mindvégig tudtam, hogy csak az időt húzza, mondta Madruzzi, megjegyzem a bűnök büntetésében sem hitt a megátalkodott. Most aztán megnézheti magát! E kijelentés után, mindkettőnek széles mosolyra derült az arca. Bellarmino leült, megköszörülte a torkát, és hivatalos ábrázatot fölvéve, így folytatta: Bizony, tűzre kell az ilyent vetni, hogy írmagja se maradjon. Most már megnyugodhatunk. Biztos vagyok benne, hogy az eljövendő generációk úgy fognak fölnőni, hogy Bruno neve nem mond nekik semmit. Gondolatai tévútra vezették volna az emberiséget. És nagyon remélem, ha vannak még könyvei valahol, valamennyi az enyészeté lesz. Engem csak egy dolog nyugtalanít, jegyezte meg Madruzzi. Biztosan hallotta Ön is, hogy pár napja, amikor előttem állt, nagy hangon azt merészelte kijelenteni, hogy nagyobb félelemmel hoztuk meg az ítéletet, mint amilyennel ő fogadja. Nos, ez a kijelentése túlságosan elterjedt a városban, már többször is hallottam itt-ott idézni. Ne féljen bíboros uram, tanácsolta Bellarmino, miközben ismét fölállt, újra az ablakhoz sétált, s kikukucskált a függöny mögül. A végén már teljesen összezavarodott, azt sem tudta, mit beszél. Hol bocsánatért esedezett, hol meg vagdalkozott és fújt, mint a sarokba szorított macska. Ahogy a máglyán viselkedett fényesen bizonyítja, hogy a gonosszal cimborált. Csak az tud szótlanul, csaknem gúnyosan a vádlói szemébe nézni, aki valami bűbáj folytán legyűri a fájdalmat, mely tulajdonképpen azért adatott, hogy megtisztulhassunk általa. Még a Bibliától is elfordította a fejét! Biztos vagyok abban, ha a szennyes nyelvét nem szúrjuk át tűvel, még valami ocsmányságot ordított volna a tömeg fülébe. Nekem az a véleményem – nyögte Madruzzi, mert csak nagy nehezen tudott fölállni –, hogy akkor járnánk el a leggondosabban, ha valamennyi firkálmányát tűzre vetnénk, most azonnal. A szellem gondos kertészének, el kell égetnie a gazt, nehogy a szél magával ragadja, és a gonosz mag szárba szökkenhessen valahol, zárta a mondókáját, miközben már ott állt kollégája mellett az ablaknál. Ne aggódjon a testvérem, felelte Bellarmino, ez a zagyvaság, nem férkőzhet többé értelmes ember fülébe. Segítettünk az úrnak! Mi ugyanis továbbra is azt valljuk, hogy minden alapja a Szentírás, s hogy a Földünk a világűr legközepén mozdulatlanul

áll, amióta a mi Urunk megteremtette. S garantálom, hogy e kinyilatkoztatást többé senki sem fogja megkérdőjelezni. Tudja, nekem egy dolog nem megy ki a fejemből, hajolt egészen közel a kollégájához Madruzzi. Amikor látta, hogy mi vár rá, azt vágta a szemembe, hogy az igazság diadalmaskodni fog, s hogy ő elpusztíthatatlanul mindig itt lesz, amíg ember él a Földön. Ilyesmit nekem is fröcsögött, de már szerintem nem volt magánál, emlékezett Bellarmino. Azt kiáltotta, mielőtt kiadtam volna a parancsot, hogy szúrják át szennyes nyelvét, hogy jegyezzem meg, mindennap, de különösen február 17-én megjelenik majd a szelleme, és örökre kísérteni fog, egészen addig, amíg szentté nem avatjuk. Nevetséges módon azt hajtogatta, hogy azok fogják őt legerősebben megérezni, akik e napon távoznak ebből az árnyékvilágból. Tudja mit válaszoltam erre, kérdezte Bellarmino. Hangosan a szemébe nevettem. Madruzzinak egyetértően csillogott a szeme. Jól tette, bíboros uram, ez volt a leghelyesebb reakció. Mi szerencsére végeztünk vele, s most egy picinykét megpihenhetünk. Bellarmino eközben megfordult, a szekrényhez ment, fogta az italos üveget, odavitte az asztalhoz, és újra teletöltötte a két poharat. Madruzzi is ott állt már. Koccintottak, s győztes ábrázattal lehajtották a likőrt.

Odalent a parkban, közvetlenül a palotával szemben ezekben a pillanatokban megállt egy fekete köpenyes férfi, fölnézett az ablakra, ahol az imént a két pap beszélgetett, gúnyosan elmosolyodott, mert eszébe jutott egy gondolat, ami még a halála előtt született meg a fejében. *„Oh, szent szamárság, szent tudatlanság, szent ostobaság és kegyes ájtatosság! Ti tehetitek egyedül a lelket oly jámborrá, hogy az emberi ész és tudomány nem haladhat!”*